

Ocena dorobku dr Ewy Rychter w postępowaniu o nadanie stopnia doktora habilitowanego

Sylwetka habilitantki

Dr Ewa Rychter zatrudniona jest na Państwowej Uczelni Angelusa Silesiusa w Wałbrzychu, z którą to uczelnią związana jest od początku swojej kariery naukowej. Habilitantka współpracuje również z anglistykami Uniwersytetu Warszawskiego oraz Wyższej Szkoły Bankowej we Wrocławiu. Jest z wykształcenia anglistką – absolwentką studiów magisterskich Uniwersytetu Wrocławskiego – oraz doktorem nauk humanistycznych w zakresie literaturoznawstwa, który to stopień naukowy uzyskała w 2002 roku na Wydziale Filologicznym Uniwersytetu Śląskiego. Dodatkowo Habilitantka może pochwalić się ukończeniem podyplomowych studiów biblijnych na Papieskim Wydziale Teologicznym we Wrocławiu.

Osiągnięcie habilitacyjne

Głównym osiągnięciem naukowym przedstawionym przez Habilitantkę jest monografia wydana przez Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego w roku 2021, zatytułowana *The Echoing Myth: British Biblical Rewritings in Context, 1980s-2010s*.

Temat, któremu poświęciła swoją rozprawę dr Rychter, w żadnej mierze nie jest niszowy. Ze względu na fakt, że rozprawa dotyczy czołowych współczesnych pisarzy brytyjskich, dobrze znanych szerokim rzeszom czytelników, a mity i motywy biblijne stanowią jeden z centralnych zasobów kulturowych świata zachodniego, rozprawa ta ma szansę zainteresować stosunkowo szerokie grono czytelników. Na zainteresowanie książką dr Rychter zdecydowanie zasługuje. Autorka wykonała bardzo kompetentną i

staranną analizę mitów biblijnych w wybranych przez siebie powieściach, czerpiąc zarówno z biblistyki, jak i z filozofii oraz z teorii literatury. Habilitantka porusza się po tych dziedzinach ze swobodą i erudycją, tworząc wywód prawdziwie interdyscyplinarny.

Autorka wybrała do analizy siedem utworów, których wybór jest uzasadniony: 1) przynależnością tych utworów do kanonu „poważnej” literatury współczesnej, 2) uwypukleniem w nich wątków kulturowo–społecznych, 3) kluczowością mitu biblijnego dla struktury i/lub koncepcji utworu, 4) odwołanie się do jednego z trzech mitów mieszczących się w zakresie tematycznym książki, a mianowicie: mitu kobiecej rywalizacji, mitu narodu wybranego, oraz mitu „udomowionej Biblii”. Należy tu zaznaczyć, że więcej powieści mierzących się w mitami biblijnymi analizowanych jest w innych publikacjach Autorki, o czym będzie mowa poniżej; ewidentnie w monografii postanowiła ona dokonać wyboru tekstów źródłowych świadomie zawężonego do trzech mitów spośród wielu.

Struktura książki jest przejrzysta i przemyślana. Cele rozprawy i kluczowe zagadnienia są jasno przedstawione we wstępie. W pierwszym rozdziale dr Rychter konsekwentnie buduje koncepcję nazwaną przez siebie „mitem pogłosowym” („the echoing myth”), w której rewizje wątków biblijnych we współczesnej prozie brytyjskiej są widziane jako rodzaj nowych mitów. Ich cechy zostały sprecyzowane i podsumowane w autoreferacie przez samą Autorkę. Otóż te nowe mity cechuje: „operowanie nie tylko przekształconą, ale również osłabioną formą mitów biblijnych; [...] intertekstualny i parodystyczny charakter; [...] rezonowanie ze współczesnymi im kontekstami polityczno-kulturowymi; [...] auto-refleksyjny i krytyczny wymiar; [...] związek z post-postmodernistycznie rozumianym falowaniem i wzajemnym zakłócaniem postaw sceptycznych wobec takich pojęć jak wspólnota, prawda, odpowiedzialność oraz postaw wykraczających poza sceptycyzm”. Dr Rychter dodaje zatem nowy termin do niezwykle szerokiego wachlarza zdomowionych już w literaturoznawstwie terminów opisujących relacje intertekstualne, jak choćby parodia, rewizja, przepisywanie czy zawłaszczenie. Koncepcja „mitu pogłosowego” jest najbardziej zbliżona do koncepcji „mitu końcowego” („the end myth”) Debory Shuger (1994, w rozprawie cytowane wydanie z 1998), która definiuje ten rodzaj mitu w przeciwstawieniu do durkheimowskiego „mitu dominującego”, będącego spoiwem społeczeństwa. Mit końcowy podważa mit

dominujący, przyczyniając się do jego dezintegracji; czyni to poprzez przeniesienie uwagi ze społeczeństwa jako kolektywu mającego wspólne wartości na jednostkę i jej wewnętrzne wątpliwości oraz konflikty z otoczeniem. To, czy odróżnia mit pogłosowy od mitu końcowego, to pewien element, który nazwałbym optymizmem. O ile koncepcja mitu końcowego podkreśla dekonstruktywną, niszczącą siłę, to – zdaniem dr Rychter – rekonfiguracja mitów biblijnych w postaci mitów pogłosowych służy poszukiwaniom nowego rodzaju wspólnoty, poszukiwaniom, które nie są z góry skazane na niepowodzenie (zob. strony 69-70 monografii).

Ten pozytywny wydzźwięk – przynajmniej w odniesieniu do koncepcji wspólnoty – odnaleźć można w całej rozprawie, której kolejne trzy rozdziały poświęcone są trzem zestawom powieści brytyjskich, związanych podobną tematyką. Pierwszy z nich dotyczy feministycznych rewizji mitów biblijnych dotyczących kobiet, drugi bierze na warsztat powieści będące odpowiedzią na biblijne umocowania politycznego dyskursu rządu Margaret Thatcher, a trzeci dotyczy powieści, które Autorka postrzega jako mierzące się z mitem „biblii udomowionej”. W przypadku każdej z omawianych powieści, dr Rychter konsekwentnie interpretuje rewizje mitów biblijnych jako odpowiedź na zachodzące procesy transformacji społeczno-kulturowych i specyfikę wynikających z tych procesów dyskursów. Starannie buduje wsparcie dla tezy, że zawarte w omawianych utworach rewizje mitów stanowią nie tylko krytykę biblijnie umocowanych dyskursów, lecz służą również konstruktywnej reinterpretacji koncepcji wspólnoty.

Analiza wybranych tekstów pozwala Autorce z jednej strony śledzić słabnący status kulturowy Biblii (samo pojawienie się w beletrystyce rewizji biblijnych świadczy o zaniknięciu statusu Biblii jako pisma świętego); z drugiej strony, autorka rozprawy dowodzi pewnego paradoksu: jakkolwiek obecność tekstów „przepisujących” historie biblijne dowodzi sekularyzacji – gdyż w społeczeństwie religijnym nie byłyby one do pomyślenia – tak popularność mitów biblijnych jako tematu do rewizji jest sama w sobie dowodem na ich niesłabnąca istotność i na ich istotną rolę w kształtowaniu kultury. W nieustającej popularności dyskursu biblijnego, którego ilustracją są omawiane przez Autorkę powieści, widzi ona zatem pewnego rodzaju zaprzeczenie powszechnie akceptowanego stwierdzenia o trwającej sekularyzacji społeczeństwa (brytyjskiego) i kończącej się epoce chrześcijaństwa.

Rozdział drugi jest w pewnym sensie najmniej oryginalny, bowiem feministyczna krytyka Biblii i jej zdecydowanie patriarchalnego charakteru są stosunkowo dobrze znane, jako że temat jest omawiany od kilkadziesiąt lat. Powieści Michèle Roberts, *The Wild Girl* (1984) oraz *The Book of Mrs Noah* (1987), przepisują opowieści biblijne w sposób wprowadzający wielowymiarowość do postaci kobiecych i relacji między nimi, kwestionując patriarchalne stereotypy. Szczególnie ciekawy wydał mi się rozdział trzeci, poświęcony mitowi narodu wybranego, jako że powiązania tego mitu z tożsamością Brytyjczyków z czasów imperium i ich poczucia misji cywilizacyjnej stanowią szczególnie wdzięczny temat do rewizji, biorąc pod uwagę skalę zmian w tym zakresie, jakich doświadczyło Zjednoczone Królestwo w drugiej połowie XX wieku. Powieści Jeanette Winterson (*Boating for Beginners*, 1985) oraz Anthony'ego Burgessa (*The Kingdom of the Wicked*, 1985) krytykują i parodiują mit narodu wybranego, którym podpierała się Margaret Thatcher w swoich wystąpieniach publicznych.

Kolejny rozdział rozprawy dotyczy zjawiska „udomowionej Biblii” czyli Biblii dostosowanej do współczesnych oczekiwań poprzez proces uwypuklania znajdujących się w niej przekazów dotyczących współcześnie cenionych wartości, podkreślania dobroczynnego działania Biblii i jej użyteczności w kształtowaniu właściwych postaw, oraz poświęcaniu minimalnej uwagi tym częściom Biblii, które są z punktu widzenia współczesnych wartości niewygodne. Typowe dla tego podejścia pojmowanie Biblii – jako fundamentu moralności i nośnika wartości cywilizacyjnych – otrzymuje potężny cios w postaci powieści omawianych przez dr Rychter w czwartym rozdziale rozprawy. *Quarantine* (1997) Jima Crace'a, *The Liars' Gospel* (2012) Naomi Alderman oraz *The Good Man Jesus and the Scoundrel Christ* (2010) Philipa Pullmana oferują alternatywne wersje wydarzeń z życia Jezusa Chrystusa; wersje te obfitują w kłamstwa, oszustwa i manipulacje, które finalnie doprowadziły do powstania wiary chrześcijańskiej.

Całość monografii czyta się z dużą przyjemnością ze względu na spójność wywodu oraz znakomitą angielszczyznę Autorki. Jeśli mam pewną uwagę do koncepcji książki, to taką, że zawarcie dat – „1980s-2010s” w jej tytule niepotrzebnie akcentuje aspekt czasowy monografii, który to aspekt nie wydaje się być przedmiotem badań. Owszem, wszystkie omawiane powieści zostały opublikowane w trakcie tego okresu, to się zgadza,

ale ich wybór nie wydaje się być podyktowany chęcią zbadania konkretnego zagadnienia na przestrzeni tych czterech dekad. Wybór powieści nie jest reprezentatywny pod względem czasowym – aż cztery utwory pochodzą z lat osiemdziesiątych XX wieku, jedynie jedna z lat dziewięćdziesiątych, a pozostałe dwie ukazały się drukiem w latach 2010 oraz 2012. W dodatku lata osiemdziesiąte ubiegłego stulecia są okresem już mocno odległym w czasie, co dodatkowo jest podkreślone przez fakt, że wybrane przez dr Rychter powieści są mocno osadzone w realiach tamtej epoki (takich jak Ruch Wyzwolenia kobiet, Thatcherizm, itp.). Trudno uznać, że cztery dekady wymienione przez Autorkę to jeden okres spójny pod względem sposobu czerpania inspiracji z mitów biblijnych. Jest to okres czasu na tyle długi, że można chcieć zapytać, czy i w jaki sposób podejście do mitów biblijnych uległo zmianie na przestrzeni tego czasu; niemniej Autorka nie podejmuje tego zagadnienia w większości rozprawy. Z kolei w rozdziale podsumowującym książkę, Autorka wprowadza nagle zupełnie nową myśl, a raczej pytanie, które z powodzeniem mogłoby być centralnym pytaniem badawczym dla całej rozprawy. Otóż zauważa ona związek pomiędzy wcześniej wzmiankowanym „optymizmem” zauważalnym w przyczynku, jaki omawiane rewizje mitów wnoszą do procesu rekonceptualizacji wspólnoty, a postulowaną przez niektórych cechą obecnej epoki kulturowej, która różni się od poprzedzającego ją cyniczno-nihilistycznie-dekonstrukcyjnego postmodernizmu właśnie „rekalibracją struktury odczuwania” w kierunku uznania takich wartości jak wspólnota czy współpraca. Oczywiście próby generalizowania na temat okresów w kulturze, sztuce czy literaturze, widzianych z bliska, są być może z góry skazane na niepowodzenie ze względu na brak dystansu. Niemniej rozważania Autorki – zasygnalizowane na samym końcu rozprawy – na temat tego, kiedy rozpoczął się post-strukturalizm i jaką rolę odgrywają w nim rewizje mitów – pozostawiają niedosyt jako temat, który zdecydowanie zasługuje na rozwinięcie. Pozostaje mieć nadzieję, że dr Rychter zechce powrócić do niego w przyszłych publikacjach.

Pozostała działalność naukowa

Omówiona powyżej monografia nie jest jedyną książką naukową autorstwa dr Rychter, jako że jej doktorat, poświęcony cechom dyskursu etycznego Emmanuela

Levinasa, został również ogłoszony drukiem, nakładem wydawnictwa Peter Lang w 2004 roku.

Dr Rychter jest autorką 13 artykułów w czasopismach naukowych (od czasu uzyskania doktoratu), w tym kilku wysoko punktowanych. Znakomite wrażenie robi lista rozdziałów w monografiach wieloautorskich: zawiera siedemnaście pozycji (od czasu uzyskania doktoratu; szesnaście, jeśli nie liczyć wstępu do zredagowanego przez siebie tomu), i jest urozmaicona pod względem redaktorów, wydawnictw oraz miejsc publikacji. Widać, że Habilitantka aktywnie współpracuje z naukowcami z różnych ośrodków. Pod względem ilościowym publikacje Autorki stanowią dorobek jak najbardziej stosowny dla osoby ubiegającej się o habilitację. Co znacznie ważniejsze, również pod względem merytorycznym dorobek dr Rychter jest na wysokim poziomie. Wykazuje się ona znakomitą znajomością współczesnej literatury brytyjskiej oraz tematyki biblijnej, jak również teorii literatury i filozofii. Pomimo niewątpliwej erudycji i specjalistycznej wiedzy Autorki, jej artykuły są przystępnie napisane, poczytne, i pokazują konsekwentne zainteresowanie pewnymi wątkami, które splatają się w poszczególnych publikacjach w różnych proporcjach. W efekcie artykuły załączone do wniosku czyta się z zainteresowaniem i przyjemnością.

Podobnie jak omówiona powyżej monografia, artykuły dr Rychter również pokazują bardzo mocne osadzenie jej prac w teoriach filozoficznych. O ile w monografii Autorka przeplata filozofię i literaturoznawstwo, to w przypadku artykułów wyraźnie widać podział na dwie grupy tychże: te literaturoznawcze i te filozoficzne. Zainteresowania literaturoznawcze dr Rychter wyraźnie oscylują wokół ogólnego zagadnienia roli Biblii i chrześcijaństwa w kulturze zachodniej, a w szczególności obecności Biblii we współczesnej literaturze brytyjskiej. W swoich pracach literaturoznawczych pozostaje wierna temu zakresowi tematycznemu, czego skutkiem jest niewątpliwie osiągnięcie przez Autorkę wysokiego poziomu kompetencji i specjalizacji z zakresu tej tematyki. Przez artykuły przewijają się wątki, z których część podjęta została ponownie w monografii. W drugiej, filozoficznej grupie artykułów dr Rychter kontynuuje głównie badania nad Emmanuelem Levinasem (którego dotyczył jej doktorat); znajduje się tu też kilka artykułów poruszających bardziej zróżnicowane tematy.

Prace redakcyjne dr Rychter nie są liczne, ale jest ich wystarczająca liczba, by odnotować, że ten rodzaj pracy nie jest Habilitantce obcy; jest ona bowiem redaktorką lub współredaktorką dwóch tomów wieloautorskich oraz jednego numeru czasopisma *Orbis Linguarum*. Habilitantka recenzuje również artykuły naukowe dla czasopisma *The Prague Journal of English Studies*. Jej współpraca ze środowiskiem naukowym obejmuje również członkostwo w komitetach i radach naukowych dwóch czasopism.

Dr Rychter może pochwalić się znakomitym wynikiem pod względem uczestnictwa w konferencjach. Od czasu doktoratu wygłosiła ona osiemnaście referatów na konferencjach zagranicznych oraz osiem na konferencjach krajowych. Zdecydowana większość tych wystąpień odbyła się na żywo, jedynie w ostatnich trzech latach wystąpienia dr Rychter odbywały się zdalnie. Habilitantka wygłosiła również jeden wykład na zaproszenie w uczelni zagranicznej. Wyżej wymienione osiągnięcia świadczą o aktywnym udziale w życiu naukowym.

Wskaźniki naukometryczne prac dr Rychter (liczba cytowań około 20, indeks H równy 2, dane wg Google Scholar) są raczej skromne, ale należy pamiętać, że ogólnie tego typu wskaźniki są niskie w literaturoznawstwie.

Dorobek Habilitantki stosunkowo najslabiej wypada pod względem uczestnictwa w pracach zespołów badawczych realizujących projekty finansowane w drodze konkursów krajowych lub zagranicznych. W przypadku naukowców z pokolenia Habilitantki (w odróżnieniu od starszych koleżanek i kolegów) brak jakichkolwiek grantów na prace naukowe trochę dziwi i z pewnością stanowi słaby punkt ogólnego, bardzo pozytywnego wizerunku. Niemniej brak aktywności na tym jednym polu sam w sobie nie rzutuje negatywnie na całokształt osiągnięć naukowych dr Rychter, ani nie stanowi przeszkody w ubieganiu się o stopień doktora habilitowanego w świetle obowiązującej ustawy.

Reasumując, osiągnięcia naukowe Habilitantki inne niż omówiona wcześniej monografia, na które składają się artykuły w czasopismach, rozdziały w pracach zbiorowych, referaty wygłoszone na konferencjach, prace redakcyjne, działalność recenzyjna, oraz aktywność w prowadzeniu współpracy międzynarodowej, prezentują wysoką jakość.

Dorobek dydaktyczny, organizacyjny i popularyzatorski

Pod względem pracy dydaktycznej, Habilitantka w pełni wywiązuje się z oczekiwań stosownych dla etapu kariery zawodowej, na którym się znajduje. Ma ona doświadczenie w prowadzeniu zajęć z historii literatury krajów anglojęzycznych, wstępu do literaturoznawstwa, teorii literatury, a także współczesnej literatury brytyjskiej. Prowadziła również kursy autorskie oraz seminaria licencjackie oparte na swojej pracy naukowej i wypromowała 120 licencjatów. O jej kompetencjach dydaktycznych pozytywnie świadczą znakomite wyniki ankiet studenckich. O tym, że dr Ewa Rychter jest cenionym dydaktykiem, świadczy również fakt, że poza pracą etatową współpracuje ona z innymi anglistykami w ramach umowy zlecenia, oferując autorskie kursy, wysoko oceniane i doceniane zarówno przez zarówno studentów, jak i przełożonych.

Wśród osiągnięć Habilitantki należy również wymienić aktywne uczestnictwo w programach Erasmus oraz Erasmus+. Wykonała ona aż dziewięć wyjazdów w ramach tych programów, co daje pozytywne świadectwo jej aktywności dydaktycznej oraz chęci do nawiązywania kontaktów zagranicznych.

Na podstawie przedstawionej dokumentacji odnoszę wrażenie, że dr Ewa Rychter jest przede wszystkim naukowcem i dydaktykiem, a w mniejszym stopniu angażuje się w prace organizacyjne. W tej kategorii osiągnięć wymienia ona współorganizację jednej konferencji oraz organizację kilku wykładów gościnnych; niewątpliwie wielu pracowników uczelni o podobnym stażu ma na swoim koncie znacznie więcej prac organizacyjnych. Wspominam to nie jako uwagę krytyczną, lecz jedynie w ramach nakreślenia sylwetki Habilitantki.

Warte wzmianki są osiągnięcia dr Rychter w zakresie działalności popularyzatorskiej. Choć nie są one szczególnie liczne, bardzo pozytywnie odbieram fakt, że działania te na przestrzeni lat Habilitantka kierowała do różnych grup wiekowych: dzieci, młodzieży, jak również słuchaczy uniwersytetu trzeciego wieku. Szczególnie interesujący wydał mi się projekt, w ramach którego dr Rychter przygotowała urozmaicone materiały do nauczania języka angielskiego na etapie wczesnoszkolnym z wykorzystaniem baśni i legend regionu wałbrzyskiego. Informacja o tym projekcie

dopełnia obraz Habilitantki jako wszechstronnej anglistki, wykazującej się nie tylko znakomitą pracą naukową, osiągnięciami dydaktycznymi, lecz również współpracą z otoczeniem poza uczelnią.

Konkluzja / Wniosek końcowy

Reasumując, przedłożone do oceny osiągnięcie naukowe w postaci monografii poświęconej mitom biblijnym we współczesnej prozie brytyjskiej, jak również pozostały dorobek naukowy dr Ewy Rychter, stanowią przekonujące świadectwo wysokiego poziomu jej wiedzy oraz umiejętności warsztatowych. Bez wątplenia jest ona kompetentną i samodzielną badaczką, a jej publikacje stanowią znaczny i znaczący wkład w rozwój dyscypliny literaturoznawstwo.

Przy okazji chciałbym nadmienić, że sposób przygotowania dokumentacji do procedury habilitacyjnej w tym przypadku wyróżnia się starannością. Na pochwałę zasługuje również dobrze napisany autoreferat, zawierający obszerne i szczegółowe, a zarazem przejrzyste, omówienie dorobku Habilitantki.

Biorąc pod uwagę powyższe kwestie, z całym przekonaniem stwierdzam, że dr Ewa Rychter w pełni spełnia wymogi określone w art. 219 ustawy „Prawo o szkolnictwie wyższym” z dnia 20 lipca 2018 roku (w tym wymóg wykazania się „istotną aktywnością naukową realizowaną na więcej niż jednej uczelni”) i wnoszę o dopuszczenie jej do dalszych etapów postępowania habilitacyjnego oraz o nadanie jej stopnia doktora habilitowanego w dziedzinie nauk humanistycznych w dyscyplinie literaturoznawstwo.

Zygmunt Mazur